

УДК 633.63:632.7

РОЗВИТОК І РОЗМНОЖЕННЯ ШКІДНИКІВ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

САБЛУК В.Т.,

доктор

сільськогосподарських наук,

ГРЕСЬ Ю.А.,

ГРИЩЕНКО О.М.,

СТОРОЖИК Л.І.,

кандидати

сільськогосподарських наук,

ПОЛОВИНЧУКО Ю.,

аспірант, ІЦБ

Посівам цукрових буряків у 2009 році можуть загрозувати багато комах шкідливих видів. Особливо небезпечними для молодих рослин є бурякові довгоносики (звичайний, сірий, чорний), бурякові блішки, бурякова крихітка, щитоноски, листкова бурякова попелиця, бурякові мінуєчі мухи, дротяники, мертвоїди та ін.

Шкідливість цих комах визначається погодними умовами весняно-літнього періоду і регулюється комплексом заходів захисту, які спрямовані в першу чергу на попередження масового накопичення фітофагів.

Звичайний буряковий довгоносик є найнебезпечнішим шкідником сходів цукрових буряків у більшості бурякосійних областей України.

Прохолодна погода минулорічної весни стримувала активність довгоносиків і зумовила пізній і розтягнутий вихід жуків із ґрунту та тривале (до початку червня) їх розселення. На буряковищах щільність жуків становила 0,5-1,2, максимальна 5 екз. на кв. м (Київська обл.).

Після встановлення теплої погоди (середина травня) розпочався масовий літ жуків з інтенсивністю 1-3, подекуди – 6 (Київська обл.) екз. у полі зору за 10 хвилин спостережень. На заселених 20-100% площ у більшості центральних лісостепових та прилеглих бурякосійних областей у період масового розселення довгоносиків ураховувалось на кв. м 0,2-1,8, максимальна – 2-3, осередками в окремих районах Київської, Черкаської, Полтавської областей 4-6 жуків, які пошкоджували 10-35, максимальна 45% рослин (Полтавська обл.) переважно у слабкому (73%) і середньому (27%) ступенях.

Погода другої половини літа сприяла інтенсивному розвитку звичайного бурякового довгоносика. За даними осінніх обстежень цим шкідником було заселено 72% бурякових площ із середньою чисельністю 1,5 (жуків, лялечок), макс. – 21 (Полтавська обл.) екз. на кв. м. У господарствах Київської, Полтавської, Вінницької, Сумської, Черкаської областей за 44-100 відсотковою заселеністю площ цукрових буряків звичайним буряковим довгоносиком у зиму пішло понад 3-8 жуків на кв. м.

Під час осінніх розкопок жуки у популяції склали 69%, лялечки 16 і личинки 15%. У цілому в полях бурякових сівозмін шкідником заселено 10% від обстежених 904 тис. га сільгоспугідь при середній чисельності 1-2, максимальній 2-25 екз. на кв. м, що дорівнює показникам попередніх років. У період осінніх розкопок у більшості регіонів виявлено 18-22% різних фаз розвитку шкідників, що загинули від хвороб.

Стан популяції звичайного бурякового довгоносика в цілому характеризується високою життєздатністю: основна маса комах у доброму фізіологічному стані, має достатню кількість жирового тіла, статевий індекс, нахилений у бік самок (55%), тому у 2009 р., після сприятливої перезимівлі, передбачається значна щільність його популяції й шкідливість у центральних і південно-східних бурякосійних областях. Найбільшою шкоди фітофаг завдаватиме у зоні постійної шкідливості: Київській, Полтавській, Черкаській, Сумській, Чернігівській, Харківській та Кіровоградській областях. У вищезазначених та інших областях ареалу звичайного бурякового довгоносика слід здійснювати постійний нагляд за початком заселеності ним посівів цукрових буряків, особливо у період сходів – другої-третьої пари листків культури. Збереження сходів від цього фітофага гарантується за умов використання для сівби цукрових буряків насіння, що оброблене захисно-стимулюючими речовинами, а також дотримання технології вирощування культури відповідно до зони бурякосіяння. При потребі, коли щільність популяції шкідника перевищуватиме ЕПШ і він

загрожує посівам, не виключається проведення наземного обприскування рослин рекомбованими інсектицидами, віддаючи при цьому перевагу використанню їх композицій з метою виключення виникнення резистентних популяцій проти того чи іншого хімічного препарату.

У минулому році найбільшою шкідливістю посівам цукрових буряків сірий буряковий довгоносик завдавав у Київській, Полтавській, Черкаській, Сумській областях, де ним було заселено 10-80% бурякових площ із середньою чисельністю 0,2-0,8, макс. – 3-6 екз. на кв.м і пошкоджено 4-10, макс. 38 відсотків рослин у слабкому та середньому ступенях. Осінніми обстеженнями шкідника виявлено у всіх бурякосійних регіонах, де ним заселено 9% обстежених площ, що у два рази менше попереднього року із середньою чисельністю 0,5 екз. на кв. м. В окремих областях, таких як Київська, Чернігівська, Житомирська, Львівська, Миколаївська, Херсонська у ґрунті виявлено в середньому 0,5-1,2, макс. – 2 екз. жуків сірого довгоносика на кв. м. У 2009 році у цих та ряді інших, передусім, лісостепових та поліських областях, існує велика ймовірність збереження значної чисельності сірого довгоносика, особливо у тих господарствах, де поля сівозміни забур'янені осотом, березкою, гірчаком та іншими рослинами, якими він живиться.

Чорний довгоносик поширений вогнищами у південно-східних та деяких центральних областях, де при щільності 0,1-0,4, макс. на засмічених осотом полях (Донецька обл.) 1-3 екз. жуків на кв. м (ЕПШ – 0,3) пошкодив у слабкому ступені до 5% рослин цукрових буряків. У поточному році можливі осередкові пошкодження ним рослин цієї культури в окремих господарствах південного Лісостепу й Степу (Донецька, Харківська, Кіровоградська, Миколаївська, інші обл.).

Мертвоїдами (темний, матовий, голий) у минулому році було заселено до 10% обстежених площ у Полтавській, Тернопільській, Хмельницькій, Івано-Франківській та Київській областях і пошкоджено вогнищами 0,6-4% рослин цукрових буряків у слабкому ступені за щільності

їх популяцій 0,2-0,6, макс. 1,0-1,5 екз. на кв. м. За даними осінніх обстежень чисельність жуків цих фітофагів у місцях зимівлі становила 0,1-0,2, макс. - 0,3-2 екз. на кв. м. За умов теплої й вологої погоди навесні - початку літа у 2009 р. можливе формування осередків підвищеної їх чисельності та шкідливості.

Піщаний мідляк пошкоджував до 30% рослин цукрових буряків у слабкому ступені і середньому у Донецькій, Вінницькій, Одеській, Миколаївській та ряді інших областей із середньою чисельністю 0,1-0,3 екз. на кв. м на 10-25% обстежених площ. У поточному році цей шкідник становитиме небезпеку для сходів цієї культури у названих і суміжних із ним областях.

Бурякова крихітка у період сходів – другої пари листків цукрових буряків пошкоджувала 4-17% рослин, переважно у слабкому (90-95%), подекуди в середньому (5-10%) ступенях на 59 відсотках обстежених площ культури центрального й західного регіону із середньою чисельністю 10-127, максим. у вогнищах Вінницької, Львівської, Хмельницької, Черкаської й Чернівецької обл. – 120- 600 екз. жуків на кв. м. Зимуючий запас шкідника становить повсюдно – 15-110, у вогнищах Вінницької, Хмельницької, Чернівецької, Тернопільської, Львівської та інших обл. – 85-550 екз. на кв. м.

У 2009 р. крихітка пошкодуватиме сходи культури в зазначеному регіоні за умов ранньої теплої та вологої весни.

Бурякові блішки в минулому році заселяли сходи цукрових буряків повсюдно з чисельністю у Лісостепових областях – 2-4 екз./рослину, у степових – 2-5,5, максимально 7-12, у Поліссі – 1,4-5,4, максимально 8-15 екз./рослину і пошкодили відповідно 8-36 %, 15-30 і 11-35 % рослин у слабкому ступені. Прохолодна й дощова погода не сприяла інтенсивному розселенню та шкідливості цих фітофагів.

Зимуючий запас жуків у місцях їх резервації (лісосмуги, неорні землі, тощо) у середньому становить у центральних і північних областях – 2,3-4,5 екз./м²., у південно-східних – 1,5-6 екз./м².

У 2009 році загроза сходам цукрових буряків від бурякових блішок імовірна у всіх зонах бурякосяння і їх шкідливість залежить від погодних умов, що складуться у весняний період.

Щитоноски (лободова, бурякова) при незначній чисельності 0,4-1 екз.

на м кв. (в осередках Миколаївської, Херсонської областей - 5-9 екз. на м кв.) пошкодили 2-12 % рослин у слабкому ступені і не мали господарського значення. На забур'ячених полях пошкоджено 42-78 % рослин площ жуками та личинками другого покоління. За даними осіннього обстеження у лісостепових областях виявлено щитоносок на 54-100% обстежених площ, із чисельністю 0,3-0,8 екз. на м кв. У зоні Полісся та Степу цих шкідників виявлено на 11-26 % обстежених площ із чисельністю 0,2-0,6 екз. на м кв.

Навесні 2009 року в умовах помірного гідротермічного режиму можлива осередкова шкідливість щитоносок у більшості областей, посіви яких засмічені лободовими бур'янами.

Листкова бурякова попелиця масово мігрувала з рослин - господарів на посіви цукрових буряків переважно у другій половині травня. У кінці червня – на початку липня нею було заселено до 13-60 % рослин по краю, і до 4-40 % рослин у середині поля, що викликало необхідність обприскування окремих площ інсектицидами. Загалом нею було пошкоджено у середньому 10% рослин цукрових буряків на 50% площ у Харківській, Черкаській, Тернопільській, Вінницькій та Чернігівській областях.

Надалі діяльність ентомофагів (кокцинелід, хризопід, сирфід та ін), чисельність яких становила 1-4 особини на одну рослину і, спричинена теплою погодою й опадами, епізоотія ентомофторозу суттєво стримали розвиток і розмноження шкідника.

Осінніми обстеженнями куцив каліни, жасмину й бересклету виявлено 8-97 штук яєць попелиці на 1 погонний метр гілки. Тому за сприятливих погодних умов зими й весни можливий спалах масового розмноження й шкідливості листкової бурякової попелиці у зонах її масового розмноження.

Бурякова мінюча муха у всіх бурякосійних областях пошкоджувала у середньому 7% рослин на 30% заселених площ, що у п'ять разів більше минулого року. Комахи розвивалися переважно у трьох поколіннях, але шкідливість їх була слабкою, оскільки через несприятливі погодні умови (високі температури повітря й ґрунту з недостатньою кількістю опадів) загину-

ла основна маса відкладених яєць.

Кількість пупаріїв, що залишилися на зиму, повсюдно становила 0,1-1,5 шт./1м², що є на рівні, або менше, показників 2006-2007 років, тому у 2009 році за сприятливих погодних умов для розвитку мінючої мухи можливе осередкове пошкодження нею бурякокультур.

Бурякова мінюча міль була виявлена у ряді степових і лісостепових областях України, де пошкоджувала 2-12% рослин на 10-50% площ буряків, що у 2-5 разів більше, ніж у минулому році до порогової чисельності гусени (Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Донецька області).

У 2009 році розвиток мінючої молі очікується на рівні попередніх років, але за сприятливих умов можливе осередкове накопичення і шкодочинність її у виявлених областях.

Коренева бурякова попелиця у 2008 році, як і у попередні 5-7 років, господарського значення не мала. Її розвиток та розмноження суттєво стримували інсектициди системної дії, які застосовували для обробки насіння цукрових буряків. Однак, як вид вона зберігається на корінцях буряків і лободових бур'янів у Херсонській, Миколаївській, Кіровоградській, Полтавській, Київській та Черкаській областях.

У 2009 році, при якісній обробці насіння цукрових буряків інсектицидами у складі захисно-стимулюючих речовин, масового розмноження й шкідливості кореневої попелиці не очікується.

Отже, зимуючий запас більшості видів шкідливих для цукрових буряків комах перевищує загальноприйнятий економічний поріг шкідливості. Для забезпечення надійного захисту культури від значного пошкодження фітофагами слід використовувати комплекс заходів, в основу яких покладено обробку насіння високоефективними інсектицидами і їх композиціями у відповідності з рекомендаціями Інституту цукрових буряків УААН. При загрозі пошкодження або знищення посівів окремими фітофагами (перевищення ЕПШ) необхідно своєчасно проводити наземні обприскування посівів рекомендованими інсектицидами.

АННОТАЦІЯ

Приведен обобщенный анализ численности и вредоносности основных вредителей сахарной свеклы в 2008 году и прогноз их развития в 2009 году в Украине.

ANNOTATION

The article deals with a generalized analysis of abundance and harmfulness of main pests of sugar beet in 2008 and a prognostication of their development in Ukraine in 2009.